

Palliatiivinen lääketiede

Palliatiivisen lääketieteen erityispätevyuden suorittanut lääkäri hallitsee oirelähtöisen diagnostiikan ja hoitomenetelmät etenevissä, parantumattomissa sairauksissa. Hän osaa huomioida hoidon psykososiaaliset ja eksistentiaaliset ulottuvuudet sekä läheisten tuen merkityksen.

Hyväksytty 19.1.2007, tarkistettu 5.3.2017

Taustat

Palliatiivisella hoidolla eli oireita lievittäväällä hoidolla tarkoitetaan potilaan aktiivista kokonaisvaltaista hoitoa silloin, kun henkeä uhkaava tai kuolemaan johtavaa sairaus heikentää potilaan elämänlaatua tai aiheuttaa kärsimystä. Palliatiivinen hoito pyrkii sairauden aiheuttamien fyysisten ja psykososiaalisten oireiden mahdollisimman hyvään lievitykseen ja elämänlaadun ylläpitoon sekä omaisten tukemiseen. Palliatiivisella hoidolla ei tarkoiteta ainoastaan syöpäpotilaiden hoitoa, vaan kaikkien oireita aiheuttavien sairauksien hoitoa silloin, kun kyseisen sairauden hoitomenetelmät eivät yksin enää riitä lievittämään kärsimystä, kuten esimerkiksi AIDS, COPD, vaikea-asteinen sydämen vajaatoiminta, muut vaikea-asteiset elinvauriot ja tietyt neurologiset sairaudet.

Vaikka perussairauksien hoidot eroavatkin toisistaan, eivät oireita lievittävässä hoidossa erot ole kovin suuret elämän loppuvaiheessa. Siksi palliatiivisen hoidon osaamista voidaan soveltaa usealle eri erikoisalalle.

Palliatiivisen lääketieteen tarve on ilmeinen, sillä etenevää parantumatonta tautia sairastavien potilaiden hoito vaatii koko maan kattavaa palliatiivisen hoidon verkostoa ja organisaatiota, tämän alueen kehittämistä ja erityisosaamista.

Koulutuksen tavoitteet

Palliatiivisen lääketieteen erityispätevyyskoulutuksen tavoitteena on, että laillistettu lääkäri tai erikoislääkäri pätevyitysohjelman suoritettuaan:

- on perehtynyt sekä palliatiivisen hoidon että saattohoidon teoreettiseen tietoon
- hallitsee oirelähtöisen diagnostiikan ja hoitomenetelmät sekä syöpätaudeissa että muissa etenevissä parantumattomissa sairauksissa, huomioiden somaattiset, psykososiaaliset, eksistentiaaliset aspektit.
- omaa riittävät perustiedot eri taustasairauksista ja osaa tarvittaessa konsultoida muita tahoja
- omaa riittävät vuorovaikutustaidot potilaan ja läheisten kanssa ja kykenee antamaan psykososiaalista tukea

- pystyy toimimaan oman alansa edustajana moniammatillisessa palliatiivisen hoidon yksikössä
- pystyy toimimaan palliatiivisen lääketieteen asiantuntijana
- kykenee palliatiivisen lääketieteen kehittämis-, opetus- ja tutkimustyöhön
- tuntee palliatiivisen hoidon organisaation

Alla mainitut asiasisällöt tulee jokaisen pätevöityjän hallita.

Mitä palliatiivisella hoidolla tarkoitetaan

- ketkä kuuluvat palliatiivisen hoidon piiriin
- palliatiivisen hoidon menetelmät
- eettiset kysymykset
- kulttuurilliset ja eksistentiaaliset aspektit
- näyttöön perustuva palliatiivinen lääketiede
- tutkimus palliatiivisessa lääketieteessä

Oireita lievittävä hoito

- oireiden diagnostiikka ja mittaaminen
- yleisoireet
- kivun hoito
- hengitystieoireet
- ruuansulatuskanavan oireet
- iho-oireet ja imunesteen kierron häiriöstä johtuvat oireet
- psyykkiset oireet
- neurologiset oireet
- virtsatieoireet
- hätätilanteet palliatiivisessa hoidossa

Kommunikaatio

- vuorovaikutus potilaan ja läheisten kanssa
- vuorovaikutus työryhmässä
- vuorovaikutus muiden yhteistyötahojen kanssa

Kuolevan potilaan hoito

- somaattisten oireiden hoidon erityispiirteet
- psykososiaalinen tuki
- eksistentiaalinen tuki
- kuolevan potilaan perheen ja läheisten tukeminen

Syövän palliatiivisen hoidon erityispiirteet

- edennyt syöpä
- onkologiset ja kirurgiset palliatiiviset hoitomenetelmät

Ei-malignien tautien palliatiivisen hoidon erityispiirteet

- eri erikoisalojen palliatiiviset hoitomenetelmät
- keuhkosairaudet (esimerkiksi COPD)
- muut vakavat krooniset elinvauriot (esimerkiksi maksan ja munuaisten vajaatoiminta)
- sydän ja verisuonisairaudet (esimerkiksi sydämen vajaatoiminta)
- neurologiset sairaudet (esimerkiksi ALS, motoneuronisairaus, MS-tauti, Parkinsonin tauti)
- krooniset infektiosairaudet (esimerkiksi AIDS)
- dementia

Palliatiivisen hoidon järjestäminen

- ryhmätyöskentely
- palliatiivinen hoito sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä ja kotona
- valtakunnallinen ja alueellinen palliatiivisen hoidon organisaatio
- yhteistyötahot
- koulutus, opetus ja tutkimus

Erityispätevyysohjelman sisältö

Koulutus koostuu käytännön koulutuksesta, teoreettisesta kurssimuotoisesta koulutuksesta ja opetuksesta sekä erityispätevyyskuulustelusta. Palliatiivisen lääketieteen erityispätevyys on tarkoitettu jatkokoulutukseksi lääkäritutkinnon suorittaneille. Koulutukseen hyväksymisen edellytyksenä on, että lääkäri on Suomen Lääkäriliiton jäsen.

Pätevöityjän ei tarvitse ilmoittautua pätevyisysohjelman eikä ilmoittaa tutoria etukäteen erityispätevyystoimikunnalle.

Käytännön koulutus ja koulutuspaikat

Koulutuksen kesto on vähintään kaksi vuotta ja sisältää vähintään 200 potilaskontaktia (lokikirja). Lääkäritutkinnon suorittaneilla, jotka eivät ole suorittaneet erikoislääkärin tutkintoa, tulee olla vähintään 2 vuoden kokemus kliinisestä lääkärintyöstä ennen teoreettisen ja kliinisen koulutuksen aloitusta. Tämä muutos tulee voimaan huhtikuussa 2014 teoreettisen koulutuksen aloittaville ja sen jälkeen koulutuksen aloittaville. Koulutuspaikoiksi soveltuvat erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon ja yksityisen terveydenhuollon yksiköt, jotka ovat perehtyneet palliatiiviseen hoitoon.

Käytännön koulutuksesta tulee suorittaa vähintään kuusi kuukautta koulutuspaikaksi nimetyssä erityisyksikössä. Palliatiivisen erityisyksikköpalveluksen voi suorittaa osa-aikaisena, silloin minimi työaikaprosentti on 50 %, palvelu pitenee vastaavasti. Lyhin mahdollinen erityispätevyyteen hyväksyttävä koulutusjakso on

yksi kuukausi. Asioissa, joita ei erikseen mainita pätevyysvaatimuksissa noudatetaan erikoistumisohjeita. Osa-aikaisuuden vuoksi koulutuksen sisällöstä ei mikään osa-alue saa jäädä toteutumatta. Aikaisempi vaatimus erityisyksikkökoulutuksen kestosta oli kolme kuukautta. Kuuden kuukauden koulutusvaatimus koskee 1.3.2016 jälkeen koulutuksen aloittaneita. Aikaisemmin koulutuksen aloittaneilla oli 1.3.2018 asti aikaa suorittaa koulutus loppuun vanhalla kolmen kuukauden erityisyksikköpalvelulla.

Muusta käytännön koulutuksesta enintään 6 kk voidaan korvata palliatiivisen lääketieteen tutkimustyöllä. Käytännön koulutuksen voi suorittaa myös ulkomailla.

Lastenlääkärit

Pediatrien teoreettisessa koulutuksessa tulisi olla vähintään 30 tuntia pediatriasta palliatiiviseen lääketieteeseen liittyvää koulutusta. Erityisyksikköpalvelusta osan voi suorittaa aikuisten erityisyksikössä. Osan potilaista tulee olla lapsia.

Psykiatrit

Erityisyksikköpalvelu voidaan suorittaa myös somaattisena lääkärinä tai erityisyksikön tiimin psykiatrina. Muun käytännön koulutuksen aikana psykiatrin tulee toimia osa-aikaisena jäsenenä palliatiivisessa tiimissä tai konsultoivana psykiatrina palliatiivisessa tai yleissairaalapsykiatrisessa yksikössä.

Onkologit

Onkologian yksikössä palvelevan onkologian erikoislääkärin tai onkologiaan erikoistuvan lääkärin erityisyksikköpalveluun (6kk) ei hyväksytä onkologista osastotyötä jos vuodeosastopaikkoja ei ole nimetty palliatiivisiksi potilaspaikoiksi. Muun alan koulutettava voi päätoimisen, mutta osa-aikaisen palliatiivisen poliklinikkatoiminnan ohessa hyödyntää palvelua onkologisella osastolla, siltä osin kun osastolla on erikseen osoitettavissa palliatiivista toimintaa/potilaita ja osastolla on erityispätevyden omaava tutor-lääkäri. Koko palvelua ei voi suorittaa pelkästään yleisonkologisella osastolla.

Tutor-toiminta

Tutor-toiminta muun käytännön koulutuksen aikana:

Tutorina tulee olla palliatiivisen lääketieteen erityispätevyuden suorittanut lääkäri. Tutoria ei tarvitse etukäteen hyväksyttää erityispätevyystoimikunnalla. Koulutettava hankkii itse tutorin.

- tutorkontakteja tulee olla vähintään kuusi
- kotimaiseen teoreettiseen koulutukseen sisältyvät kuusi tutorkontaktia hyväksytään muun käytännön koulutuksen tutoroinniksi

Tutor-toiminta erityisyksikkökoulutuksen aikana:

Tutorina tulee olla palliatiivisen lääketieteen erityispätevyuden suorittanut lääkäri. Tutoria ei tarvitse etukäteen hyväksyttää erityispätevyystoimikunnalla.

- tutor-toiminta on jatkuvaa ja tutorin tulee olla tavoitettavissa päivittäin
- tutor-toiminta on luonteeltaan seniori-juniori-yhteistyötä, jossa potilaiden hoitoa käsitellään suunnitelmallisesti päivittäin (esim. lääkärin kierrot, paperikonsultaatiot)

Lokikirja

Koulutettava pitää potilaskontakteista lokikirjaa käytännön koulutuksen ajan. Lokikirjassa kuvataan potilaiden oireita ja hoitoa. Lokikirjan potilastapausten käsittely muodostaa osan tutorkeskusteluista. Lokikirja on voitava pyynnöstä esittää erityispätevyystoimikunnalle. Koulutettava lääkäri vastaa siitä, että lokikirjan tiedot eivät muodosta potilasrekisteriä. Koulutettava lääkäri vastaa tietojen salassapidosta ja tietosuojasta sen mukaan mitä lainsäädännössä määrätään.

Erityisyksikkökoulutus

Koulutusta antavassa erityisyksikössä:

- toimii palliatiivisen lääketieteen erityispätevyuden omaava tutor-lääkäri
- suurin osa potilaista on palliatiivisessa hoidossa ja/ tai saattohoidossa
- palliatiivinen hoito on järjestetty katkeamattomasti ympäri vuorokauden
- potilaita hoitaa palliatiivinen tiimi; vähintään lääkäri, sairaanhoitaja ja erityistyöntekijät (esim. sosiaalityöntekijä, pappi, fysioterapeutti)
- hoitoa annetaan sekä avohoidossa (palliatiivinen poliklinikka, kotisairaala, muu kotihoito), vuodeosastolla tai molemmissa

Koulutettavan työnkuva erityisyksikkökoulutuksen aikana:

- koulutettavan työ kohdistuu palliatiivisen hoidon potilaisiin
- koulutettavan työ on pääsääntöisesti täysiaikaista (osa-aikaisen työn osalta ks. aikaisemmin kohta "Käytännön koulutus ja koulutuspaikat")
- koulutettavan saa ohjausta erityispätevyyslääkäriltä päivittäin

Koulutusoikeuden saaneet erityisyksiköt

Erityispätevyystoimikunta hyväksyy erityisyksiköille koulutusoikeudet hakemuksesta, ks. [Palliatiivisen lääketieteen yhdistys](#), erityisyksikköhakemus löytyy yhdistyksen sivuilta. Erityisyksikköstatus myönnetään toistaiseksi voimassa olevana tai määräaikaisena. Erityisyksikön toiminta voidaan auditoida.

Jokaisen koulutusyksikön tulee kunkin kalenterivuoden jälkeen toimittaa tammikuun alkuun mennessä toimittaa vuosiraportti, että kaikki edellä kuvatut erityisyksikkökriteerit edelleen täyttyvät. Tämä tapahtuu Palliatiivisen lääketieteen yhdistyksen sivuilla [Koulutus -kohdassa](#) olevalla lomakkeella.

Erityisyksikön koulutuksesta vastaavan tahon on ilmoitettava, jos kouluttaja vaihtuu tai yksikön toiminnassa tapahtuu oleellisia koulutukseen vaikuttavia muutoksia. Ilmoituksen laiminlyönti voi johtaa koulutusoikeuden peruuttamiseen.

Koulutuspaikkaesittelyt

Teoreettinen koulutus

Koulutus käsittää 150 tunnin laajuisen teoreettisen koulutuksen, jonka voi hankkia kotimaassa tai ulkomailla. Koulutusohjelmien aiheiden tulee oleellisilta osin noudattaa kotimaisen palliatiiviseen lääketieteen kurssin ohjelmaa, kattaa koulutusohjelmien sisältöalueet ja siihen tulee sisältyä interaktiivista opetusta.

Hyväksyttäviä kursseja ovat:

- kotimainen kahden vuoden välein toistuva 120 tunnin koulutusohjelma
- pohjoismainen 240 tunnin erityispätevyyskoulutusohjelma [NSCPM](#)
- [Palliatiivisen lääketieteen yhdistyksen koulutukset](#)
- jos teoreettinen koulutus koostuu muista koulutuksista, tulee sen kattaa em. koulutusohjelmien sisältöalueet ja siihen tulee sisältyä interaktiivista opetusta*
- koulutustapahtumista pitää olla osallistumistodistus sekä kopio koulutustilaisuuden ohjelmasta.

*Koulutuksen järjestäjä voi anoa koulutuksen hyväksymistä sisältymään palliatiivisen lääketieteen erityispätevyyskoulutukseen. **Koulutusanomuksesta tulee käydä ilmi koulutuksen järjestäjät, koulutuksen täsmällinen sisältö ja kesto, anomuksen yhteyshenkilö ja montako tuntia koulutuksesta anotaan erityispätevyyskoulutukseksi.** Anomukset käsitellään kahdesti vuodessa palliatiivisen lääketieteen erityispätevyystoimikunnassa. Anomuksista voi tiedustella myös kokousten välisenä aikana. Tiedustelut ja anomukset tulee lähettää sekä erityispätevyystoimikunnan sihteeri Kaisa Rajalalle (etunimi.sukunimi@bouldertehdas.fi) että puheenjohtaja Kristiina Tyynelä-Korhonen (etunimi.sukunimi@kuh.fi)

Kuulustelu

Yhteispohjoismaisessa koulutuksessa viimeisen moduulin jälkeen on kirjallinen kuulustelu ja omasta tutkimusprojektista pidetty suullinen esitys, joka hyväksytään erityispätevyyskuulusteluksi. Muun teoreettisen kurssimuotoisen koulutuksen saaneille järjestetään vähintään kerran vuodessa vastaavan sisältöinen

valtakunnallinen erityispätevyyskuulustelu. Erityispätevyystoimikunta valitsee kuulustelijat. Kuulusteluun voi osallistua suorittuaan erityispätevyyteen kuuluvan teoreettisen koulutuksen ja käytännön koulutuksen tai viimeisen pätevöitymisvuotensa aikana. Tenttivaatimuksina ovat alla luetellut kirjat ja lehdet (lehdistä kolme viimeistä vuosikertaa ja kirjoista viimeinen painos). [Tenttiin ilmoittautuminen Lääkäriliittoon.](#)

Kirjat:

- Cherny N, et al (eds.). Oxford Textbook of Palliative Medicine, 5th ed.. Oxford University Press 2015
- Saarto T, Hänninen J, Vainio A, Antikainen R (toim.). Palliatiivinen hoito, 3 painos. Kustannus Oy Duodecim 2015
- Kalso E, Haanpää M (toim.): Kipu, 4. painos. Kustannus Oy Duodecim 2018

Lehdet:

- Journal of Pain and Symptom Management
- Palliative Medicine
- Keskeisistä kansainvälisistä lääketieteellisistä lehdistä palliatiivista lääketiedettä koskevat artikkelit (BMJ, Lancet, NEJM, JAMA)
- Keskeisistä kotimaisista lääketieteellisistä lehdistä palliatiivista lääketiedettä koskevat artikkelit (Duodecim, Lääkärilehti)

Suoritusten vanheneminen

Käytännön koulutus ja teoreettinen kurssimuotoinen koulutus vanhenevat kymmenessä (10) vuodessa. Valtakunnallinen kuulustelu vanhenee neljässä (4) vuodessa.

Ohjelman vastuujako

Suomen palliatiivisen lääketieteen yhdistyksen hallituksen nimeämä erityispätevyystoimikunta hyväksyy teoriakoulutuksen ja käytännön harjoittelun. Erityispätevyystoimikunta tarkistaa koulutusvaatimukset kolmen vuoden välein.

Erityispätevyyden myöntää Suomen Lääkäriliiton varatoiminnanjohtaja erityispätevyystoimikunnan suosituksen mukaan. Erityispätevyystoimikunta myöntää erityisyksikkökoulutusoikeuden.

Hakijat ja hakevat tahot arvioidaan po. spesifikaatioiden mukaan. Mikäli hakemus ei ole ratkaistavissa pelkästään erityispätevyyskriteeristön perusteella, käytetään kokonaisharkintaa. Käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin lääkäreiden erikoistumiskoulutuksen vaatimuksia.

Hakemukset erityispätevyyden myöntämiseksi lähetetään [Palliativisen lääketieteen yhdistyksen](#) sivuilta löytyvän sähköisen lomakkeen (aivan nettisivun lopussa) kautta. Helmikuussa, toukokuussa ja lokakuussa (lopussa) pidetään e-kokoukset, joissa hyväksytään vain hakemuksia, materiaalien määräajat **30.12., **30.4 ja 30.8**. Hakemuksen tulee sisältää palvelutodistus sisältäen poissaolot. Suositellaan, että 6 kk:n palveluaikana olisi mahdollisimman vähän poissaoloja.**

Lisätiedot ja vastuuyhdistys

Tiedustelut erityispätevyystoimikunnan sihteeri Kaisa Rajala (etunimi.sukunimi@bouldertehdas.fi), erityispätevyystoimikunnan puheenjohtaja Kristiina Tyynelä-Korhonen (etunimi.sukunimi@kuh.fi) ja/tai Ulla Anttila/ Lääkäriliiton politiikkatoimiala (erityispätevyysasiat), puh. 040 455 2542, (etunimi.sukunimi@laakariliitto.fi). Lisätietoa [Suomen palliativisen lääketieteen yhdistyksestä](#).